

Arhivistul, trezorer al memoriei scrise

VIRGILIU Z. TEODORESCU

„Nici să cugete dară românii a-și putea scrie istoria, până ce mai întâi nu vor avea adunate la un loc toate faptele istorice, îngropate în monumente fără număr, străine și chiar indigene, atât tipărite și totuși necunoscute cât și manuscrise, și unele și altele ascunse în biblioteci și arhive, latine și grecești, turcești și nemțești, ungurești, polone și rusești, sârbești, bulgărești etc., etc.”

Al. Papiu-Ilarian

16 iunie 1862, București¹

Ancestralul gest uman de preservare, pentru viitorime, a informației moștenite de la înaintași s-a petrecut de multe ori fără a mai analiza obârșia semnificației. Pentru a nu părea că cele enunțate mai sus sunt ceva abstract, facem referință la participarea voluntară de a așeza o piatră pentru a completa ceea ce au făcut predecesorii trecători călăuziți de grămezile de pietre ale unui vechi traseu. Fapta este azi încă de actualitate în munții României, predilect acolo unde traseele n-au fost marcate cu mijloace moderne. Exemplul îl constituie cărările ciobanilor din masivul Retezat². Evolutiv, de la acest simplu gest omul a simțit nevoia de a scrijela³, pe unele pietre, semne-simboluri, iar apoi să le asigure o protecție pentru a deveni elemente de referință, atât în toponimia locală, cât și în mărturiile timpului.

Să ne reamintim că antichitatea, într-o anumită etapă a evoluției societății umane, a promovat și apreciat, ca o activitate distinctă, pe acei sclavi cunoscători ai unei cărți de mai mică sau mai mare întindere. Ei constituiau o bibliotecă vie, având obligația și de a împărtăși urmașilor cunoștințele lor reunite în propria memorie. Conjugarea preocupărilor de a transmite relicvele trecutului, reunindu-le în ceea ce a fost definit la timpul respectiv ca muzeu, instituție care era concomitent arhivă, bibliotecă și muzeu, s-a înfăptuit în perioada de înflorire a culturii antice. Cei desemnați cu păstrarea, conservarea și furnizarea de informații, prin gradul lor de percepție și crudiție, constituiau o categorie umană

¹ Al. Papiu-Ilarian, *Tesauru de monumente istorice pentru români*, București, 1862, p. VI.

² Emilian Iliescu, *Opt zile în Retezat – îndreptar pentru drumeție*, editor Asociația de drumeție „Hai la Drum”, București, Tip. Ed. Gorjan, 1944, p. 31-32 cu bibliografie; idem, *Popas în Retezat*, București, 1972, p. 93 = momăile; Nae Popescu, *Retezat*, București, Editura Sport-Turism, 1982; Romulus Vulcănescu, *Mitologie română*, București, Editura Academiei R.S.R., 1987.

³ Vladimir Colin, *Povestea scrisului*, București, Editura Tineretului, 1965, p. 7-23; Șerban Andronescu, *Cadmos – scurtă istorie a scrisului*, București, Editura Științifică, 1966, p. 5-69; Cseh Gysztáv, *Scrisul*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1973, p. 5-15.

privilégiată și protejată, dar și „vânată” pentru a „înnobila” prestigiul stăpânului protector. În evul mediu, prin cancelariile statelor feudale, ale marilor seniori și ale mănăstirilor, a continuat preocuparea de a se constitui arhive.

Pe teritoriul actual al României s-au impus ca păstrătoare de asemenea arhive locurile de încredere⁴ menite să protejeze originalele, acordând, la nevoie, sollicitanților, copii care, prin autentificarea conferită de această instituție, constituiau acte probatorii, juridic acceptate la fel ca și originalele. Înființate pe teritoriul Transilvaniei, pe lângă așezămintele ecleziastice, aceste locuri erau date în grijă unor oameni bine pregătiți, investiți cu nobila misiune de trezoreri, care, la timp de liniște, asigurau serviciile curente, iar la caz de restriște aplicau operativ măsurile preconizate din timp pentru a pune la adăpost documentele încredințate. Cât de bine era organizată activitatea reiese din modul cum se realiza alarmarea, folosind, de la mari distanțe, inclusiv semnale luminoase și sonore și, ca atare, treceau operativ și sistematic la evacuarea și adăpostirea în locuri de taină a tezaurului încredințat, urmând ca după liniștirea zaverii să revină la activități cotidiene pe timp de pace. Că aceste măsuri au fost benefice o demonstrează documentele transmise până la noi, precum și crucea din apropierea mănăstirii Neamț⁵, care, prin textul dăltuit, evocă un asemenea episod, sau modul cum prin statutul de organizare al mănăstirii Secu⁶ au fost prevăzute măsuri speciale pentru ca, la caz de alarmă, persoanele desemnate și instruite ca atare să evacueze și să adăpostească tezaurul mănăstirii, în care se includeau și documentele ce consemnau drepturile acestui așezământ monahal. Că aceste prevederi erau respectate cu minuțiozitate probează două evenimente din ultimele veacuri. Primul se referă la anul 1821, când unul din episoadele referitoare la reprimarea eteriaștilor s-a petrecut în ambianța acestei mănăstiri, unde un mic grup se retrăsese încercând o ultimă rezistență împotriva oștirilor otomane. Asediul de reprimare a eteriaștilor a dus la incendierea mănăstirii. S-au pierdut multe valori de natură materială și spirituală, dar cele care constituiau tezaurul fuseseră evacuate în prețioasă confruntări, fiind astfel salvate. Al doilea episod l-a constituit poziția adoptată de către reprezentanții mănăstirii, la primirea ordinului

⁴ Locuri de încredere, de adevăritare = Loca credibilia; v. *Dictionar al științelor speciale ale istoriei*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982, p. 159; Aurelian Sacerdoțeanu, *Arhivistica*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1971, p. 71.

⁵ Constantin Mătașe, *Prin Moldova de sub munte*, București, Editura Uniunii de Cultură Fizică și Sport, 1965, p. 97-101; Marcel Drăgotescu, *Muzee din județul Neamț*, București, Editura Meridiane, 1974, p. 38-41; Constantin Prisnea, *Mănăstirea Neamț*, București, Editura Meridiane, 1964; Aurelian Sacerdoțeanu, *op.cit.*, p. 67.

⁶ Constantin Mătașe, *op.cit.*, p. 101-102; Marcel Drăgotescu, *op.cit.*, p. 41-43; Ștefan Balș, *Mănăstirea Secu*, București, Editura Meridiane, 1966; N. Acrășmăriței, D. Bărlădeanu, G. Bunghez, M. Drăgotescu, *Județul Neamț – ghid turistic*, București, Editura Stadion, 1971, p. 122; Ioan Scurtu, Adolf Minuș, *Valea Bistriței*, București, Editura Sport-Turism, 1978, p. 105.

Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, dat în toamna anului 1916, prin care s-a cerut tuturor instituțiilor ecleziastice să predea valorile care trebuiau puse la adăpost de tăvălugul războiului. Stăreția de la Secu a fost singura care a refuzat predarea, prevalându-se de prevederile ctitorilor de a pune la loc de taină valorile deținute, la caz de nevoie. În anul 1955, la vizitarea mănăstirilor din centrul și nordul Moldovei, peste tot primeai un răspuns edificator: vechile înscrisuri, obiecte de cult fuseseră predate și evacuate, cu tezaurul României, la Iași și de acolo la Moscova. Mare ne-a fost surpriza când, la mănăstirea Secu, am putut remarca, în două încăperi de pe latura sudică, prezente componentele muzeului mănăstirii, deținător de inestimabile valori, amplificate din veac în veac.

Ca mod de participare, grad de cunoștințe, perseverență, putem aminti și pe accia care au acționat pentru salvarea originalelor⁷, realizând ordonarea, traducerea, transcrierea documentelor în condicile care, prin colaționare de către cancelaria domnească, primeau girul de a fi probatorii în fața instanțelor. Aplicarea sigiliului domnesc⁸ confirma că cele aflate ca text pe original au fost înscrise și în condicile constituite pentru a ușura transportul, înlăturând și eventualele tentative de sustragere și distrugere a originalelor sau de realizare a unor parțiale intervenții în textul acestora.

După anii 1831-1832, noua instituție a Arhivelor Statului⁹ au fost conduse de unele personalități, prezențe salutare în tot ceea ce s-a întreprins pe tărâmul promovării culturii românești. Interesul și grija pentru mărturiile trecutului s-au manifestat în diverse împrejurări, constituind o concludentă moștenire pentru

---

⁷ Secolul al XVIII-lea a promovat și preocuparea de a transcrie conținutul documentelor, atât al celor noi, cât și al celor vechi; misiunea și-au asumat-o oameni competenți, cu o bogată activitate de copiiști, traducători, dar și de organizatori de arhive. Astfel, au fost create condicile domnești, mănăstirești și chiar ale unor familii boierești. Măsura s-a dovedit, în timp, de bun augur, contribuind la salvarea multora din originale. Menționăm, în acest sens, vasta acțiune desfășurată de Gheorghe Șincai, atât în perioada prezenței lui la Roma cât și în peregrinările ulterioare, preocuparea principală fiindu-i depistarea mărturiilor trecutului pentru a elabora o arhivă lucrare despre neamul românesc. Un alt exemplu îl constituie Ioan Budai-Deleanu care, pornind de la nevoia de documentare, a ajuns la organizarea unor arhive ale familiilor care l-au găzduit.

⁸ Sugestiv redată în miniaturile ce însoțesc deseori condicile este scena autentificării, după colaționarea textelor, prin aplicarea sigiliului cancelariei domnești. Cităm, în acest sens, modul cum a realizat această compoziție Dionisie Eclesiarhul; v. Virgiliu Z. Teodorescu, *Dionisie Eclesiarhul miniaturist*, în „Comunicări științifice”, editor Arhivele Statului, sesiunea octombrie 1972, București, p. 130-134.

⁹ Desființarea unor vechi instituții, ca urmare a aplicării prevederilor Regulamentului Organic, a impus reunirea documentelor acestora în noua instituție menită a le păstra pentru viitorime. În deceniile care au urmat, Arhivele Statului au reușit să-și îndeplinească misiunea, depășind numeroase dificultăți; v. *Arhivele Statului – 125 ani de activitate. 1831-1956*, editor Arhivele Statului, București, 1957, (în continuare: *Arhivele Statului-125 ...*); Aurelian Sacerdoțeanu, *op.cit.*, p. 79.

urmași. Semnificativ este faptul că cei care au fost cooptați¹⁰, din rândul celor mai școliți oameni ai timpului, pentru a servi interesele acestei instituții nu aveau o pregătire prealabilă de specialitate, dar experiența dobândită în activitățile desfășurate anterior, nevoia de a recurge la memoria trecutului, înmagazinată în arhivele moștenite de la predecesori, i-au ajutat să promoveze măsurile cuvenite și menite a păstra, conserva și folosi aceste arhive. Conștienți de împovăratoarea răspundere, au căutat să obțină pentru aceste arhive tot ceea ce se cuvenea, enunțând către semenii lor semnificative aprecieri menite a sugera contemporanilor, dar și nouă, ca urmași, ce sacră moștenire le-a fost încredințată. Într-un asemenea context, au fost permanent în atenția lor problemele majore ale instituției (local, mobilier, materiale de protecție pentru documente și oamenii care își desfășurau munca în arhive, editarea celor mai semnificative documente, organizarea acțiunilor de completare a fondurilor și colecțiilor, organizarea unor manifestări în care să fie oferite publicului spre cunoaștere cele mai valoroase moșteniri referitoare la o problemă la ordinea zilei sau care să fie relevante pentru momente istorice, oameni și fapte).

Parcurgând cele formulate de predecesori care, fie că și-au desfășurat activitatea în această instituție, fie că, în posturile pe care le onorau, au înțeles să acționeze pentru promovarea ei, remarcăm ca dominant respectul pentru sacral tezaur, dorința de a reține atenția contemporanilor pentru relicvele trecutului, sursă de cunoaștere a ceea ce au întreprins înaintașii. Oameni tenaci, pedanți în dobândirea și aplicarea cunoștințelor necesare muncii în arhive, la momentele de restriște au știut, cu demnitate, să dovedească¹¹ prin fapte atașamentul față de instituția Arhivelor Statului și tezaurul ce-l deținea. Măsurile preconizate și aplicate la caz de nevoie demonstrează calitatea lor de trezoreri. Grijă lor s-a manifestat pregnant în cazul unor calamități naturale sau a învolburărilor impuse de acțiunile militare.

¹⁰ Facem referință atât la cei desemnați să conducă instituția, cât și la cei care le-au fost subordonați. Pasiunea pentru mărturia trecutului a fost determinantă pentru a onora această funcție. Ignorată adeseori de cei de rang înalt, solicitată de mulți la caz de nevoie, uitată repede după rezolvarea problemei, persiflată deseori prin atribuirea unor termeni ca: „acolo unde șoarecii rod hârtie”, „șoarece de arhivă”, „om cu mânecute”, funcția a promovaț o anumită conduită comportamentală.

¹¹ Starea precară a localurilor care au „adăpostit” arhivele a impus deseori o promptă intervenție pentru ambalarea, evacuarea, reșezarea în alte spații. Au fost situații când acțiunea a răspuns altor nevoi, impuse de interesul ocupanților străini de a captura acest tezaur; v. Direcția județeană Botoșani a Arhivelor Naționale, fond Prefectura județului Botoșani, dosar 171/1931, f. 126; Alexandru Lapedatu, *Scrieri alese*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1985, p. 227, 318; însemnările constituie un concludent jurnal de front al participantului la acțiunea menită a salva valorile de patrimoniu ale României, inclusiv cele arhivistice; Virgiliu Z. Teodorescu, *Profesorul Gheorghe Nedioglu – schiță de portret*, în „Revista Arhivelor”, București, anul LXIX, vol. LVI, nr. 4/1992, p. 414-426.

Preocupare pentru mulți, soarta documentelor referitoare la istoria românilor a impus salutare intervenții. Amintim în acest sens cele enunțate de Ioan Budai-Deleanu¹² în scrisoarea adresată mitropolitului Veniamin Costache, la 11 ianuarie 1812, din Liov, prin care arăta că este necesar ca documentele istorice românești de pe la diverse mănăstiri să fie reunite la Mitropolia din Iași, pentru a se constitui într-o Arhivă bine organizată.

După aplicarea prevederilor Regulamentului Organic, la organizarea arhivelor din Moldova a fost mobilizat Gheorghe Asachi¹³, om cu o bogată activitate organizatorică pe tărâmul promovării culturii, care a condus la fundamentarea organizării instituției moderne. Retrospectiv, referindu-se la această perioadă, el formula: „Am adunat interesante documente ale țării, răspândite și dosite și am păstrat cu sfințenie acest sanctuar al drepturilor compatrioților”.¹⁴

Pentru adunarea și buna păstrare a relicvelor trecutului a acționat în Țara Românească și Grigore Alexandrescu¹⁵, atât în Comisia Documentală¹⁶, cât și la Arhivele Statului. Cu satisfacție, dar și cu mândrie, el a formulat o concludentă apreciere la adresa tezaurului arhivistic: „Nu suntem fără istorie și tradiții; avem și una și alta. Avem tradițiile populare care ne povățesc de gloria străbunilor și ne aduc aminte originea noastră; avem cronici naționale, scrise de mai multe sute de ani, care cuprind întâmplările dintr-aceste țări și din țările vecine, avem hrisoave sau acte oficiale ale vechilor noștri domni, care atestez atât puterea lor cât și vechile datini ...”

O concludentă apreciere a misiunii pe care o are instituția trezoreră a înscrisurilor trecutului a formulat-o Vasile Alecsandri¹⁷, care a desfășurat o

¹² „Lupta”. Budapesta, 23 septembrie 1907 (st.v.); „Semănătorul”. București, anul VI, nr. 40, 30 septembrie 1907, p. 836.

¹³ Gheorghe Ungureanu, *Gheorghe Asachi*, în „Revista Arhivelor”, anul VI, nr. 2/1963, p. 216; idem, *Gheorghe Asachi. 1788-1869*, București, 1969, p. 289.

¹⁴ Gheorghe Ungureanu, *Vasile Alecsandri*, în *Figuri de arhiviști*, editor Arhivele Statului, București, 1971, (în continuare: *Figuri de arhiviști*), p. 49, referință la faptul că în septembrie 1849 Gheorghe Asachi a fost silit să demisioneze din postul de arhivist al statului.

¹⁵ Cornelia Baravache-Crivăț, *Grigore Alexandrescu*, în *Figuri de arhiviști*, p. 35-41; George Călinescu, *Grigore M. Alecsandrescu*, București, Editura pentru Literatură, 1962; idem, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, Editura Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1941, 948 p.; Gr. Alexandrescu, *Opere*, vol. I, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1957, p. 12.

¹⁶ Comisia Documentală a fost înființată în anul 1841, pentru a asigura o bună transcriere, traducere, acolo unde era cazul, a textelor din documentele vechi ale mănăstirilor, bogate în informații, inclusiv cele referitoare la persoane. Grigore Alexandrescu a desfășurat acolo o laborioasă activitate de coordonare a metodologiei de lucru. După anul 1852, acestei comisii i-a revenit misiunea de a transcrie condicile, aplicând cu strictețe normele arheografice stabilite de Grigore Alexandrescu.

¹⁷ Gheorghe Ungureanu, *Vasile Alecsandri*, în *Figuri de arhiviști*, p. 45-63; în ianuarie 1851, Vasile Alecsandri a elaborat Proiectul pentru regularea Arhivelor Statului.

laborioasă activitate menită a propăși Arhivele Statului: „Arhiva unui stat este o avere publică care merită cea mai de aproape îngrijire a cârmuirii. Ea este colecția tuturor actelor publice, atât administrative cât și judecătorești și politice, care le slujesc de temeii legiuirilor și istorici țării”. O asemenea apreciere este și astăzi la ordinea zilei, reclamând rezolvări prompte și fără compromisuri.

Trezorier preocupat de organizarea Arhivelor Statului, a reglementărilor care să le asigure buna funcționare, Grigore Manu reținea atenția factorilor responsabili, afirmând: „Arhivele Statului sunt un depozit definitiv unde nu se depun decât acte de interes public și scopul lor este tocmai de a garanta conservarea acestor acte, care, depunându-se aici, s-au socotit de un folos general și de care atârnă interese multiple ale statului ca și ale particularilor”.¹⁸

Conștient că ceea ce se tezauriza impunea să fie cunoscut, Constantin D. Aricescu¹⁹ a preconizat ca cele mai semnificative mărturii să fie publicate. În acest sens el formula: „A aduna dar cât mai multe materiale istorice și a publica actele care pot aduce o lumină nouă, înlătura o controversă, preciza o dată sau stabili un fapt, sunt cele dintâi trebuințe pentru a ajunge să avem o bună și adevărată istorie”.

La cumpăna veacurilor, venirea la conducerea Arhivelor Statului a lui Dimitre Onciul²⁰ s-a dovedit de bun augur, reorganizarea instituției conferind documentelor noi valențe prin cercetarea și integrarea lor în circuitul științific, precum și prin lărgirea preocupărilor personalului: „Arhivele noastre sunt mai bogate decât se credea și decât se crede poate. Ele păstrează cea mai bogată colecție ... sunt o comoară încă prea puțin folosită ... acest material prețios, care, pe lângă o păstrare cuvenită, să fie întocmit pentru utilizarea lui științifică”. Acesta i-a fost crezul ce l-a călăuzit mai bine de două decenii de conducere a destinului tezaurului arhivistic. Atunci când vicisitudinile au impus, a luat

¹⁸ Mihail M. Fănescu, *Grigore N. Manu*, în *Figuri de arhiviști*, p. 133.

¹⁹ Maria Dogaru, *Constantin D. Aricescu*, în *Figuri de arhiviști*, p. 159-176; Maria Soveja, *C.D. Aricescu*, în „*Revista Arhivelor*”, București, anul IX, nr. 2/1966, p. 209-214.

²⁰ Dimitre Onciul (7 ianuarie 1856, Straja, jud. Suceava - 20 martie 1923, București). Studii la Cernăuți și Viena, doctor în istorie, activitate didactică, prof. univ., membru și președinte al Comisiunii Monumentelor Istorice și președinte al Comisiei consultative heraldice, membru corespondent, (1/3 aprilie 1889) și titular (11/24 aprilie 1895) și președinte al Academiei Române, 1920 -1923, director general al Arhivelor Statului de la 1 aprilie 1900 și până la încetarea din viață. V. Ștefan Ștefănescu, *Dimitre Onciul*, în *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 244-245; Mihail M. Fănescu, *Dimitre Onciul*, în *Figuri de arhiviști*, p. 201-227; „*Glasul Bucovinei*”, Cernăuți, anul III, nr. 1221, 22 martie 1923, p. 3; Vasile Părvan, *Memoriale*, București, 1923, p. 85-90; Constantin Moșil, *Necrolog Dimitre Onciul*, în „*Cronica numismatică și arheologică*”, București, anul III, nr. 11-12, martie-aprilie 1923, p. 81; Aurelian Sacerdoțeanu, *Dimitre Onciul. 1856-1923*, în „*Revista Arhivelor*”, an IV, nr. 1/1940, p. 1-5; Virgiliu Z. Teodorescu, *Dimitre Onciul, prețuitor și protector al izvoarelor trecutului poporului român*, în „*Revista Arhivelor*”, anul LXXI, vol. LVI, nr. 2/1994, p. 199-205; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 72, 109, indice, p. 375.

măsurile convenite pentru a salva ceea ce era mai valoros, procedând, în anul 1916, la evacuarea documentelor, ca să nu fie pradă de război pentru inamicul interesat să captureze asemenea dovezi de perenitate a românilor pe vatra strămoșască. Avem datoria să ne amintim și de faptul că profesorul Dimitre Onciul a acordat o atenție deosebită formării de specialiști paleografi, documentul fiind cel mai concludent material didactic. Dezideratele acestuia, care nu s-au finalizat, au fost preluate de către urmașul său, Constantin Moisil, care, în perioada interbelică, a integrat în viața științifică și culturală Școala de Arhivistică²¹, „Revista Arhivelor”²², Muzeul Arhivelor Statului²³, Societatea

²¹ Școala de Arhivistică și Paleografie și-a început activitatea la 28 noiembrie 1924, numindu-se inițial Școala practică de arhivari – paleografi. Pe parcursul anilor de activitate, a contribuit la formarea a numeroși și valoroși specialiști în domeniul disciplinelor care concură la organizarea activității arhivistice și la studierea științifică a istoriei. Evoluția a condus-o până la stadiul de institut de învățământ superior. A venit catastrofa reformă a învățământului din 1948 care a lichidat-o, pentru ani de zile, în oarecare măsură, activitatea fiind preluată de catedra de arhivistică din cadrul Universității București. Ca instituție de învățământ superior, actuala Facultate de Arhivistică își desfășoară activitatea în cadrul Academiei de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”.

²² Deziderat al ultimelor decenii ale veacului al XIX-lea, când s-au făcut și primele editări ale unor periodice ale Arhivelor Statului, din păcate cu o existență efemeră din motive bugetare, „Revista Arhivelor” a devenit o realitate ca publicație periodică oficială a Arhivelor Statului, apărând la București din anul 1924.

²³ Muzeul Arhivelor Statului, deziderat al arhiviștilor secolului al XIX-lea, a intrat pe făgașul realității prin construcția specială realizată în cadrul ansamblului istoric „Mihai Vodă” prin preocuparea și strădania lui Dimitre Onciul și proiectul arhitectului Petre Antonescu. Lucrarea a fost surprinsă de evenimentele militare ale Primului Război Mondial în stadiul de finisaje interioare, lucrări realizate la începutul deceniului al treilea, astfel că în 1924 a putut găzdui, anticipând inaugurarea, o amplă expoziție de valori ale artei bizantine, care a fost la dispoziția participanților la Congresul Internațional de Bizantinologie din 1924. La 1 mai 1925, localul a fost inaugurat, iar din martie 1926 a fost până în anul 1935 gazdă a numeroase expoziții temporare în cadrul cărora au fost prezentate valori din patrimoniul Arhivelor Statului și colecțiilor particulare. La restituirea arhivelor evacuate la Moscova în timpul războiului, ca măsură „temporară”, spațiile muzeului au fost transformate în „depozite”, măsură rămasă în vigoare până în preajma anului 1956. Menționăm că în acei ani, activitatea expozițională, în condiții vitrege, a fost continuată în cadrul Școlii de Arhivistică, muzeografia fiind componentă a programei de învățământ (expozițiile au fost proba practică a această materie). Momentul împlinirii a 125 de ani de activitate a Arhivelor Statului ca instituție modernă de profil a condus și la organizarea unei „Expoziții arhivistice”, care, în anii care au urmat, prin recuperarea spațiilor și chiar extinderea în multe alte spații ale ansamblului, a condus la revigorarea activității muzeografice. Au fost anii când, valorificarea în mare măsură a unor piese evocatoare din colecții particulare a determinat și definirea ca „Muzeul Arhivelor”. Din păcate, anul 1985 a condus la eronata măsură de înlăturare prin dinamitare a ansamblului istoric „Mihai Vodă” (exceptând biserica și clopotnița, evacuate și meschin „depozitate” în spatele noilor blocuri din zonă. Renașterea muzeului, carte de vizită necesară pentru Arhivele Naționale, rămâne un deziderat de îndeplinit de noile generații de slujitori ai arhivelor.

Prietenii Muzeului orașului București²⁴ ș.a. el considera că: „avem marea datorie să dăm arhivelor noastre întreaga atenție ce o merită, să adunăm și să organizăm pentru posteritate toate categoriile de materiale arhivistice, care pot să lămurască generațiilor viitoare viața actuală a poporului nostru în toată deplinătatea ei”.

Aminteam anterior de evacuarea tezaurului arhivistic, la sfârșitul verii anului 1916. Odiseea acestuia²⁵ – ca primă etapă – s-a încheiat în anul 1935, impunând demersuri diplomatice pentru recuperarea lui de la Moscova. Intransigența ministrului de Externe, Nicolae Titulescu, în acest caz, a impus restituirea de către U.R.S.S. a 1455 de lăzi conținând arhive. Ele au fost aduse²⁶, la 14 iunie 1935, la Constanța, cu vaporul „Principesa Maria”. De aici au fost transportate la București pentru a fi depozitate „provizoriu” în incinta Muzeului Arhivelor Statului²⁷. Așa a început cea de a doua etapă a odiseei, care s-a încheiat, în anul 1956, când s-a trecut la reintegrarea documentelor în depozitele de la Mihai Vodă, de unde, după puțin timp, au fost transferate în spațiile din clădirea fostei Imprimerii Naționale – „Monitorul Oficial”.

Încheiem această scurtă incursiune, ce ne-a permis o succintă evocare a unor predecesori, care, într-un mod sau altul au manifestat grijă pentru soarta arhivelor, amintind cele stipulate de Aurelian Sacerdoțeanu²⁸ ca adevărat crez al preocupărilor pentru propășirea arhivelor. În anul 1939, referindu-se la tezaurele noastre arhivistice, el aprecia că: „...avem în adevăr arhive, care sunt ale noastre, păstrate din veac în veac și îngrijite acum pentru a străbate veacurile viitoare”²⁹.

²⁴ Societatea Prietenilor Muzeului Orașului București, descori citată și prin formula „Prietenii istoriei Bucureștilor”, a reunit pe pasionații de trecutul Capitalei României. Promotor și gazdă le-a fost Constantin Moisil, care a oferit spațiul Muzeului Arhivelor Statului, atât pentru întâlnirile lunare în cadrul cărora erau susținute comunicări care valorificau rezultatele cercetărilor întreprinse, în domeniul arheologiei, numismaticii, heraldicii, cât și al depistării și studierii documentelor aflate în arhive, biblioteci, muzee sau colecții particulare, dar și prin organizarea unor expoziții temporare. Atmosfera creată de acest colectiv de pasionați a condus la înființarea Muzeului Municipiului București, la publicare multora din comunicările prezentate. Menționăm că mulți dintre aceștia și-au desăvârșit pregătirea prin urmarea cursurilor Școlii de Arhivistică.

²⁵ Mihail M. Fănescu, *Dimitre Onciul*, în *Figuri de arhiviști*, p. 22-4.

²⁶ *Almanahul Adevărul și Dimineața pe 1936*, București, p. 334.

²⁷ Măsura a determinat întreruperea activităților în sălile muzeului, realizând, în continuare, mai ales în cadrul Școlii de Arhivistică, expoziții până la începerea celei de a Doua Conflagrații Mondiale; v. Virgiliu Z. Teodorescu, *Contribuții la istoria Muzeului Arhivelor, manuscris 1999*.

²⁸ Al. Matei, *Necrolog Aurelian Sacerdoțeanu*, în „Revista Arhivelor”, anul LIII., XXXVIII, nr. 2/1976, p. 237-238; idem, *Bibliografia operei profesorului Aurelian Sacerdoțeanu (1922-1974)*, în *loc.cit.*, nr.4/1976, p.450-458.

²⁹ Aurel Sacerdoțeanu, *Tezaurele noastre arhivistice*, în „Conferința”, București, anul IV, 1940, nr. 9, p. 7-14.

Și tocmai acest deziderat constituie, pentru toți cei ce slujesc arhivele, chemare, care să ducă spre viitoarele generații acest tezaur. Metamorfoza societății românești, inclusiv de natură legislativă³⁰, impune rapide adaptări prin care să acționăm pentru a asigura ceea ce se cuvine să fie transmis către cei ce vor căuta să-i înțeleagă pe predecesorii lor. Factorii de risc sunt incomensurabili și, ca atare, pierderea eventuală a arhivelor impune luarea măsurilor care să le asigure existența. Trezorierul acestora, prin cunoștințe, abnegație, dăruire, pasiune, s-a dovedit și se va dovedi, sperăm, în continuare, un fidel slujitor al acestei onorante funcții. Munca de răspundere, cu repercusiuni la prezent și viitor, implică însă și cuvenitele manifestări de înțelegere din partea factorilor decizionali în ale legislativului, dar și ale executivului, la nivel statal. Munca de trezorer, în toate domeniile de activitate, inclusiv cel arhivistic, este o activitate care se desfășoară cu discreție, dar cu mult discernământ profesional. A fi însă ignorată ar constitui o catastrofală eroare din partea celor care au în subordine arhivele. Să nu uităm că la momente de maximă solicitare personalul arhivelor s-a aflat la datorie, câteodată chiar uitat la datorie, fără ca cele promise să devină realitate la momentul oportun. Trezorierul, prin gradul de pregătire profesională, care se desfășoară pe parcursul anilor de activitate, prin modul cum aplică cele dobândite, dar și prin modul cum rezolvă la caz de nevoie cele neprevăzute, dovedește atașamentul față de misiunea asumată.

Procesul de amplă metamorfoză a societății românești, acum, la început de veac și mileniu, impune o reevaluare a funcției de trezorer al arhivelor, care firească de preluare a ștafetei cunoștințelor dobândite de predecesori și, totodată, de adaptare la noile cerințe și condiții materiale și științifice ale practicii mondiale din domeniile creatoare de arhivă.

---

³⁰ Legea nr. 16, din 2 aprilie 1996, publicată în „Monitorul Oficial”, partea I, anul VIII, nr. 71, 9 aprilie 1996.